ילדות קוראות את המרחב

כאישה וכאם לבנות אני חשה שסועה אל מול החוקים והכללים שאינם מייצגים אותי ואדישים לצרכיי. האם אני רוצה לחנך את בנותי להצליח בעולם הגברי או לשבש את הסדר הטוב ולשלם מחיר על הניסיון לכונן אלטרנטיבה?

מאיה (בת 9) מקלפת את הסוכרייה על מקל בטעם תות שלה וזורקת את העטיפה על המדרכה.

יסמין (בת 9 וחצי): "מאיה, למה את זורקת את העטיפה? יש כאן פחים!"

חבורת בנות יוצאת בפטפוט עליז מהחוג לדרמה במתנ"ס המקומי. אני בעקבותיהן, מקשיבה.

מאיה (עונה ליסמין): "יסמין, את רואה מה כתוב על הפחים? כתוב: אל תלכלך. אני לא בן אז לי מותר ללכלך."

יסמין: "אז מה, אבל מתכוונים לכולם."

מאיה: "אם הם לא יכולים להשקיע ולכתוב 'אל תלכלכי' אז אני לא חושבת שאני צריכה להקשיב."

דניאל (בת עשר) מצטרפת לשיחה: "באמת על כל השלטים כתוב בצורה של בן: 'אל תלכלך', 'אל תעשן', זה מוזר".

בנסיעה הביתה אנחנו חולפות ליד שלט דרכים ישן. יסמין אומרת: "אמא, את רואה מה כתוב בשלט? כתוב: 'סע לאט'. זה לא בשבילך אימא, את יכולה לנסוע מהר." הן צוחקות ואני מוצאת את עצמי מצטרפת. כל הדרך הביתה נמשך ציד השלטים הזה, והכול הופך להיות מותר.

השילוט הלקוי משמש קרקע פורייה עבור הבנות לרצון שלהן ללגלג על העולם שהשאיר אותן בחוץ, הרצון למרוד, הרצון לבטא תחושת כוח אל מול מי שלא מחשיב אותן, הרצון להיות "חבורה" וליהנות יחד משבירת המוסכמות. בקיצור – בבת אחת הן רואות בכל פינה כיצד המרחב סביבן מגלם יחסים שבהם ניתנת דומיננטיות לבנים, המתבטאת בציווי הגלוי ובסמכות המשתמעת מלשון הזכר שבשלטים. תיעוד של דיאלוג גברי במהותו צף אל תודעתן. בו זמנית הן חשות בסדק, הסדק העתיק שנשים ידעו למצוא בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה, והן מוצאות דרך לעשות סבוטז'. וכפי שנאמר, אם זה מסר מזכר לזכר, הרי אני פטורה.

הסבוטז' המחאתי, ההתרסה, ראויים להקשבה. למרות שהם קטנים, הם מבטאים משהו עמוק. הפגיעה ב"סדר הטוב" שהרשו לעצמן מאיה וחברותיה איננה תופעה חדשה. פעמים רבות מיעוטים מוחים בצורות כאלה על חוסר שייכותם למרחב. לא תמיד זה נעשה במודע, זהו "אקטינג אאוט" המועבר מאם לבת כשהנסיבות והמוטיבציות נשארות בלתי מדוברות.

הפילוסוף והסוציולוג אנרי לפבר (1901-1991) טען, שהמרחב היומיומי שלנו משקף את יחסי הכוח בחברה ומשתנה מעת לעת. המרחב כופה חוקים בדרכים רבות, חוקים וכללים שכולם נדרשים לציית להם, אולם צייתנות היא כנראה עניין של מיקום חברתי ושל מידת התגמול הצפויה לנו באם נציית. ערבים, למשל, מתוארים כמי שמשאירים הרבה יותר אשפה אחריהם באתרי טבע. כמו מאיה, גם הם מזהים את הציווי של שמירה על הניקיון כציווי שאינו קשור לרווחתם, אלא לרווחת היהודים.

עמדתי שם ותהיתי: האם שלט בלשון נקבה היה מאפשר לשלוש הבנות להרגיש שהמרחב הוא גם שלהן? האם סיומת נקבית לציווי שלא ללכלך באמת משנה את יחסי הכוח בחברה? האם אנחנו לא סתם מתעקשות על "דברים קטנים"? מחד, שילוט הוא "רק" דבר סימבולי; הוא אינו פותר אלימות נגד נשים וגם לא עיכוב בקידום של נשים לתפקידים בכירים. מאידך, הוא מעצב תודעה, של בנות צעירות למשל. נוכל לצאת מן התסבוכת רק אם נבין ששינוי השילוט היא פעולה סימבולית וחשובה, אולם ללא פעולות נוספות של שינוי, כמו החמרת הענישה על הטרדה מינית או חיוב מוסדות להצבת נשים בתפקידים בכירים, היא עלולה ליפול לקטגוריות של "פוליטיקלי קורקט" נבוב.

כאישה וכאם לבנות אני חשה שסועה אל מול החוקים והכללים שאינם מייצגים אותי ואדישים לצרכיי. לאיזו עמדה אני רוצה לחנך את בנותיי? לציות או למחאה? להצליח בעולם הגברי או לשבש את הסדר הטוב ולשלם מחיר על הניסיון לכונן אלטרנטיבה? איך לחבר בין השניים? באיזה שלב בחיים? אם אלמד אותן קודם לציית ואחר כך לחשוב, האם אני לא מהנדסת אותן לציות כאינסטינקט? אם אחנך אותן לביקורתיות מתמדת, האם אין בכך שיתוק של יכולתן להובלת שינויים?

בסוף הנסיעה עם מאיה, יסמין ודניאל, כבר בכניסה הביתה, הצטערתי שלא חזרתי איתן לאסוף את עטיפת הסוכרייה. הצטערתי שלא חשבתי יחד איתן בצורה יצירתית. הרי יכולתי לנצל את הרגע ולהיות דוגמה לאישה שרואה, מבינה, מסכימה עם הפרשנות והביקורת, אבל גם אחראית לחולל שינוי.

אולי בשבוע הבא, כשאחזיר אותן מהחוג, שוב אקנה להן סוכריות על מקל.

יעל מעין היא דוקטורנטית לסוציולוגיה, מנחה ומרצה בתחום של מרחב מגוון וקונפליקטים בין קבוצות. yaelmayan@gmail.com